

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Programma Erfgoed en Duurzaamheid

Kennisbijeenkomst ERM:
verduurzaming in de praktijk

Groot Tuighuis Den Bosch, 12 april 2022

Hans de Witte

Agenda

- Intro
- Aanleiding, Routekaart
- Programma E & D
- Stappenplan verduurzamen monumenten
- Financiering

Aanleiding programma Erfgoed en Duurzaamheid

Ons klimaat verandert als gevolg van te veel broeikasgassen zoals CO₂

Klimaatverandering heeft grote gevolgen voor mens, natuur en milieu

Opwarming gaat minder hard als we wereldwijd minder CO₂ uitstoten

Samen met andere landen nemen we maatregelen

Het nationale Klimaatakkoord

**Centraal doel terugdringen
uitstoot broeikasgassen voor
de gebouwde omgeving**

In 2030 49% minder
CO₂ uitstoot t.o.v. 1990

Pakket maatregelen
en afspraken

Bedrijven, maatschappelijke
organisaties en overheden

Klimaatakkoord teruggebracht
naar vijf klimaattafels

Industrie

Gebouwde omgeving

Elektriciteit

Mobiliteit

Landbouw & landgebruik

Klimaattafel

Gebouwde omgeving

Ook monumenten

Vanwege
ouderdom en
doorgaand
gebruik circulair

Gebruik kan
energiezuiniger
(CO₂-reductie)

Met oog voor
en behoud van
cultuurhistorische
waarden

Verduurzaming
monumenten
vraagt om
maatwerk-
oplossingen

Monumenten
kúnnen en
móeten
verduurzamen

Klimaattafel

Gebouwde omgeving

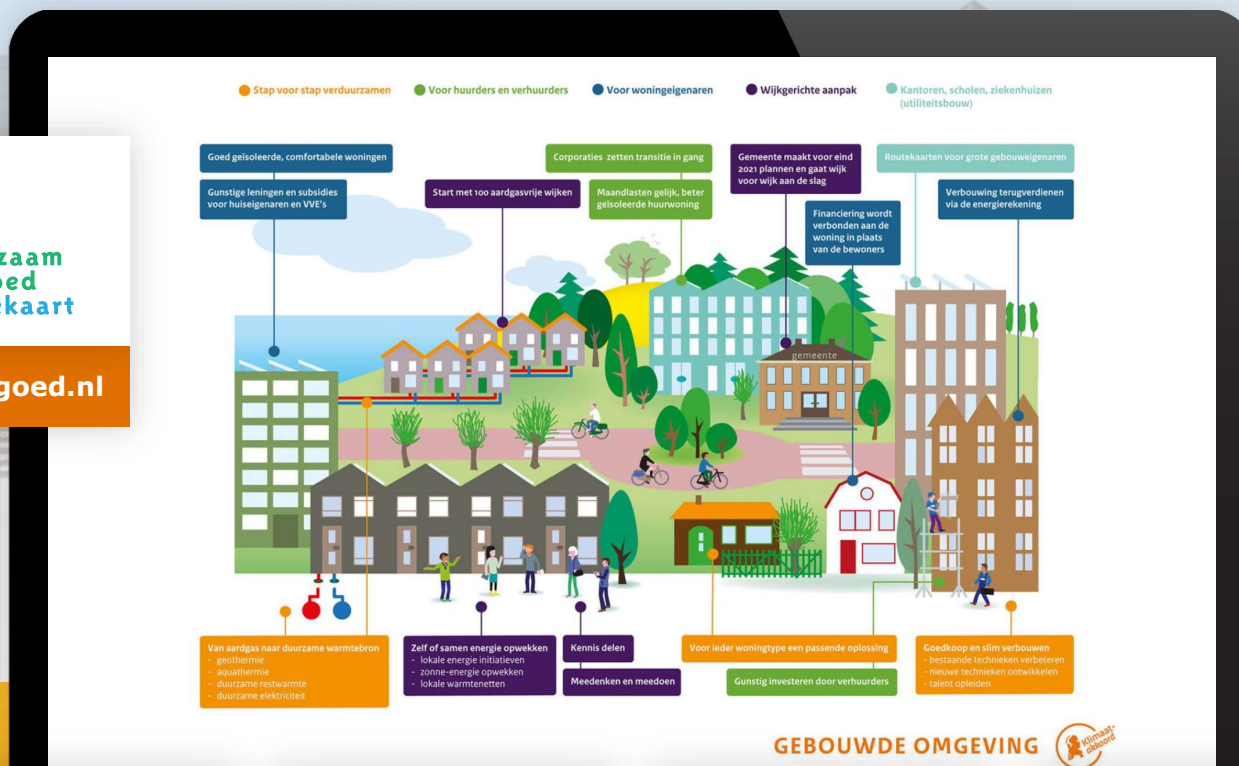
Ook monumenten

Monumenten kunnen en moeten verduurzamen

duurzaamerfgoed.nl

Vastgelegd in
Routekaart
Verduurzaming
Monumenten

Doel CO2-
reductie van
40% in 2030 en
60% in 2040

Gemiddelde
over gehele
monumenten-
voorraad in
Nederland

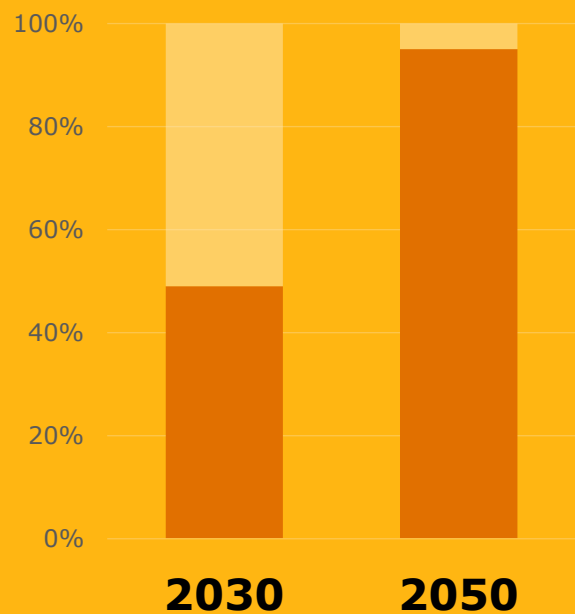

Routekaart is van
erfgoedsector;
RCE is een
partner

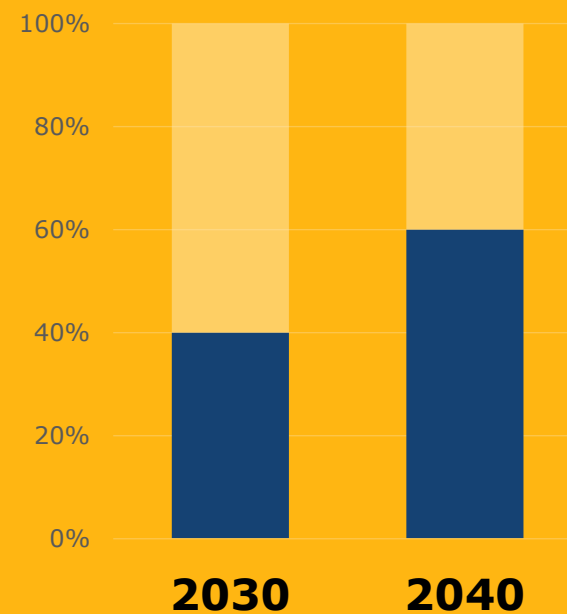

Hoeveel minder CO₂?

Nederland 🏠

🏰 Monumenten

Programma Erfgoed en duurzaamheid

Beleidsbrief 'Erfgoed Telt'

"Als we ons erfgoed een eigentijds gebruik willen geven, moet het klaar zijn voor de toekomst. Daarom investeert het kabinet in de duurzaamheid van ons erfgoed."

Doelstelling programma

- 1 Stimuleren om monumenten zo optimaal mogelijk te verduurzamen.

Dat betekent:

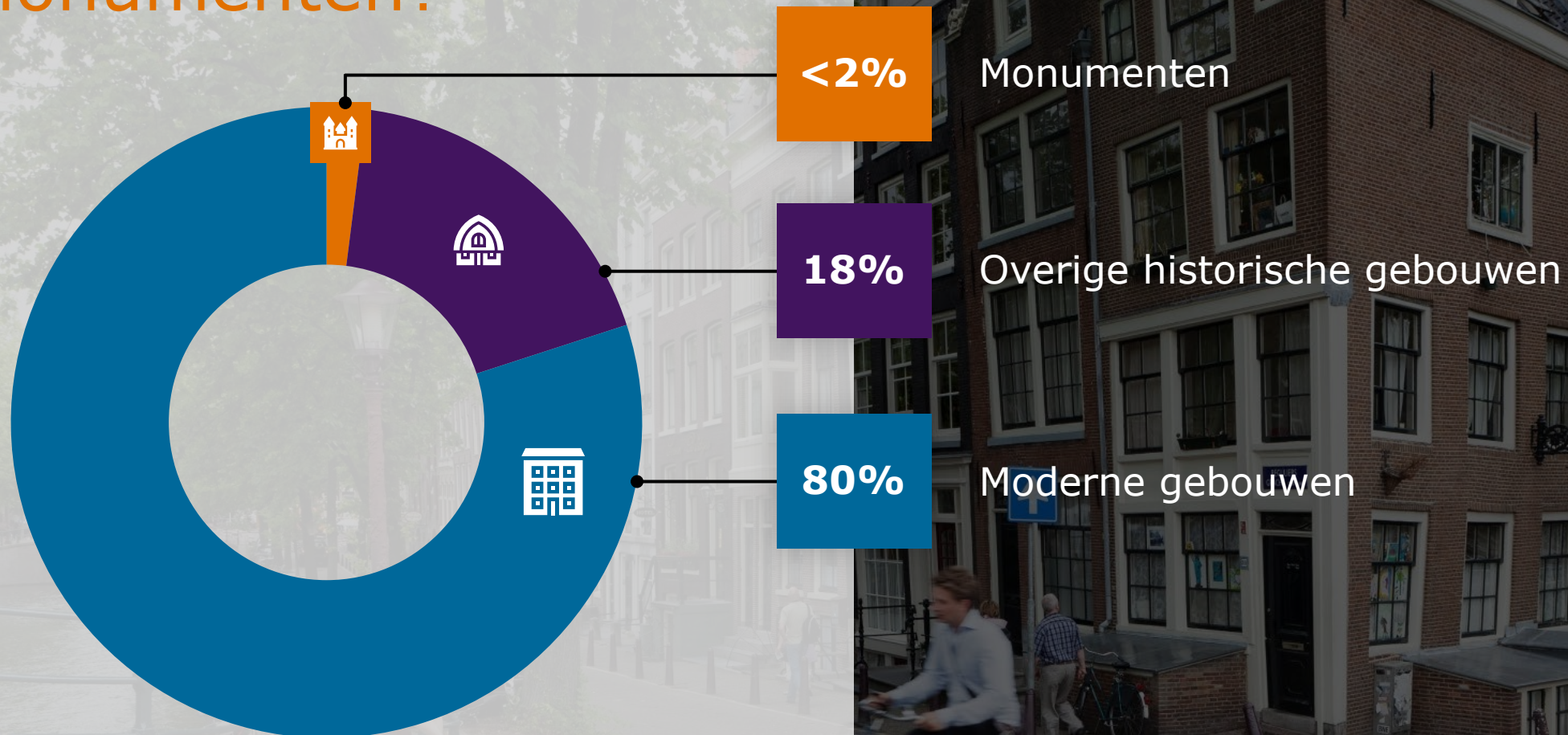
Met oog voor de cultuurhistorische waarden streven naar een maximale reductie van de uitstoot van CO2

- 2 Relatie tussen energietransitie en cultuurlandschap bewaken.

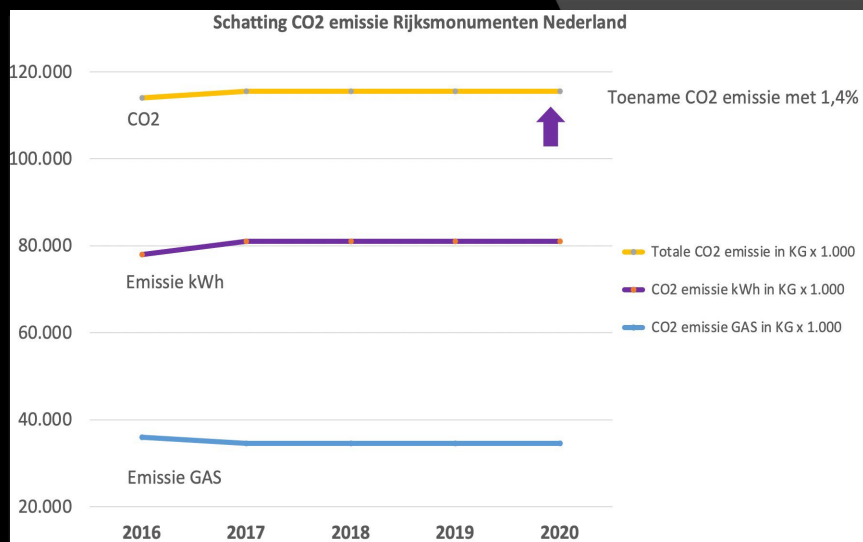

Hoeveel monumenten?

Monitoring energieverbruik monumenten

NEDERLAND MONUMENTENLAND

Overzicht Kaart Informatie per object

▼ Zoeken en filteren

Selecteer een categorie:

Totaal overzicht

Kies uw volgende categorie

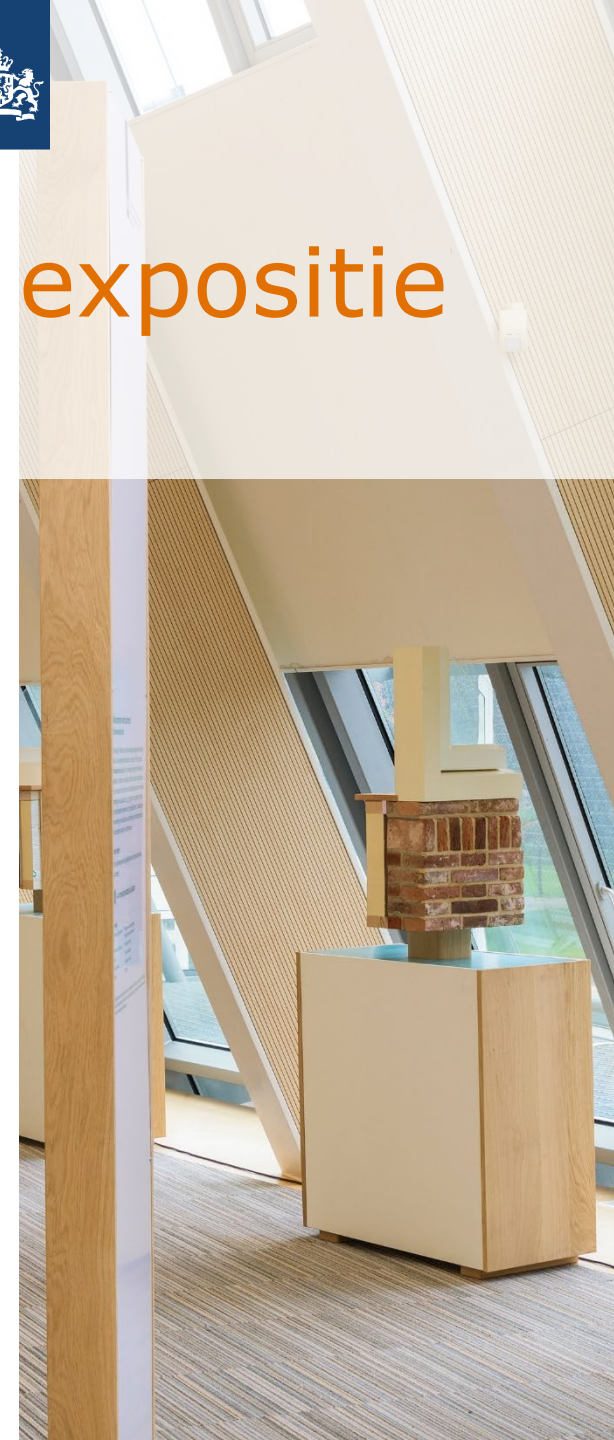
Zoek op adres ...

duurzaam erfgoed routekaart

duurzaamerfgoed.nl

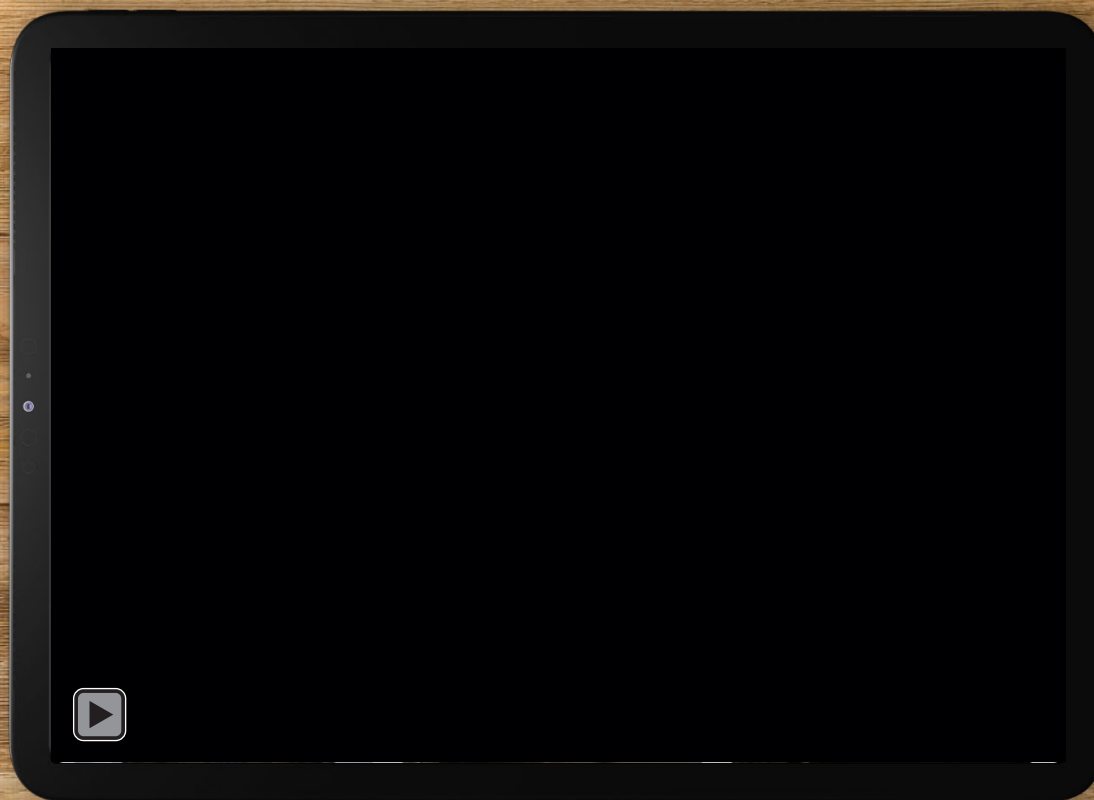
Reizende expositie

Videoserie

Zien Verduurzamen, Doet Verduurzamen

Meer video's

Advieslijn zonnepanelen op monumenten

 Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Meer mogelijkheden voor zonnepanelen op erfgoed

Gemeenten hebben de mogelijkheid een vergunning te verlenen voor het plaatsen van zonnepanelen op erfgoed in het zicht, als plaatsing uit het zicht niet mogelijk is. De criteria voor het verlenen van een vergunning zijn voortaan de mate van visuele verstoring van het erfgoed en of er sprake is van een zorgvuldig afgewogen ontwerp. Dat staat in het nieuwe adviesbeleid van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Zo kunnen gemeenten bijdragen aan het landelijke beleid dat past binnen het Klimaatakkoord.

Dit blijft hetzelfde: uit het zicht

Voor een vergunning:

- De panelen zonder spiegeland zijn zorgvuldig geplaatst
- Er gaan geen cultuurhistorische waarden verloren

Industrieel erfgoed

Het benutte dakvlak in dit voorbeeld is zichtbaar vanuit de openbare ruimte. Alleen mogelijk met een zorgvuldig ontworpen plan.

Kerk

De bijzondere dakvorm, dakbedekking en cultuurhistorische waarden maken zonnepanelen in het zicht hier niet wenselijk.

Landhuis/buitenplaats

Soms is het mogelijk om de zonnepanelen elders op het perceel te plaatsen zonder waardevolle groenaanleg aan te tasten.

Pandeigenaren: vergunning aanvragen bij gemeente

- Voor het plaatsen van zonnepanelen is altijd een vergunning nodig
- Het beleid van de gemeente is altijd leidend en kan afwijken van het beleid van de RCE
- Bij bijzondere panden kan de RCE gevraagd worden om advies

Graachtenpanden

De matzwarte panelen in dit voorbeeld zijn zorgvuldig uit het zicht geplaatst.

Jaren 30-woningen

In dit voorbeeld zijn rode panelen op de rode daken geplaatst volgens een seriematig ontwerp.

Dit is nieuw: in het zicht

Voor een vergunning:

- Het is niet mogelijk om zonnepanelen uit het zicht te plaatsen
- Elders opwekken voor eigen gebruik is niet mogelijk of rendabel
- Er wordt er geen cultuurhistorische groenaanleg gekapt
- Er is een zorgvuldig ontworpen plan opgesteld en visuele verstoring wordt voorkomen

Gemeente huis

 Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Zonne-energie in de historische omgeving

Groene gids

 Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Zonne-energie en uw monument

Wegwijzer voor eigenaren en huurders

Groene gids

Instructievideo's, brochures en infographics

Kennissessies Erfgoed en Duurzaamheid

Adviseurs RCE

**Monumenten-
wacht NL**

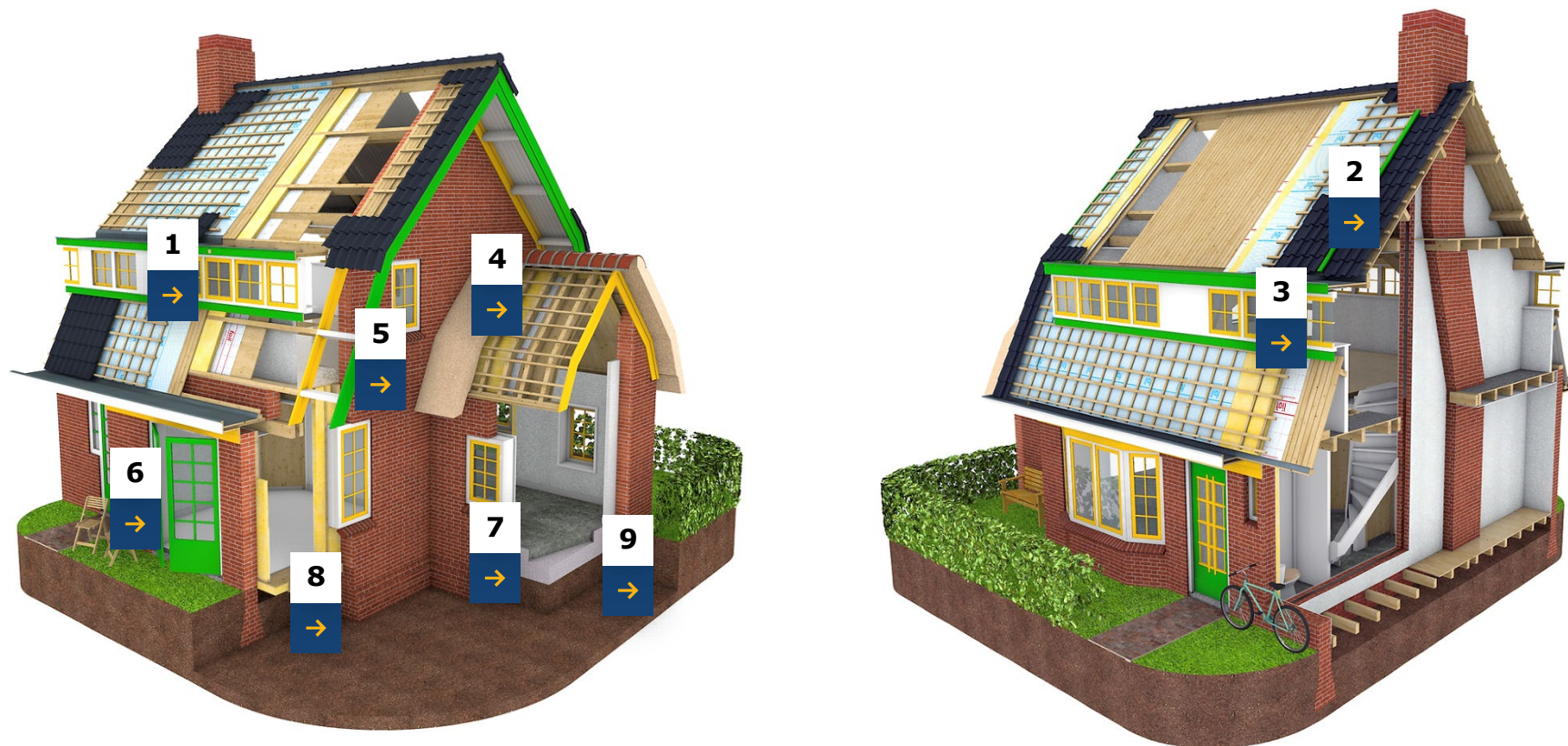
Gemeenten

**Energie
loketten**

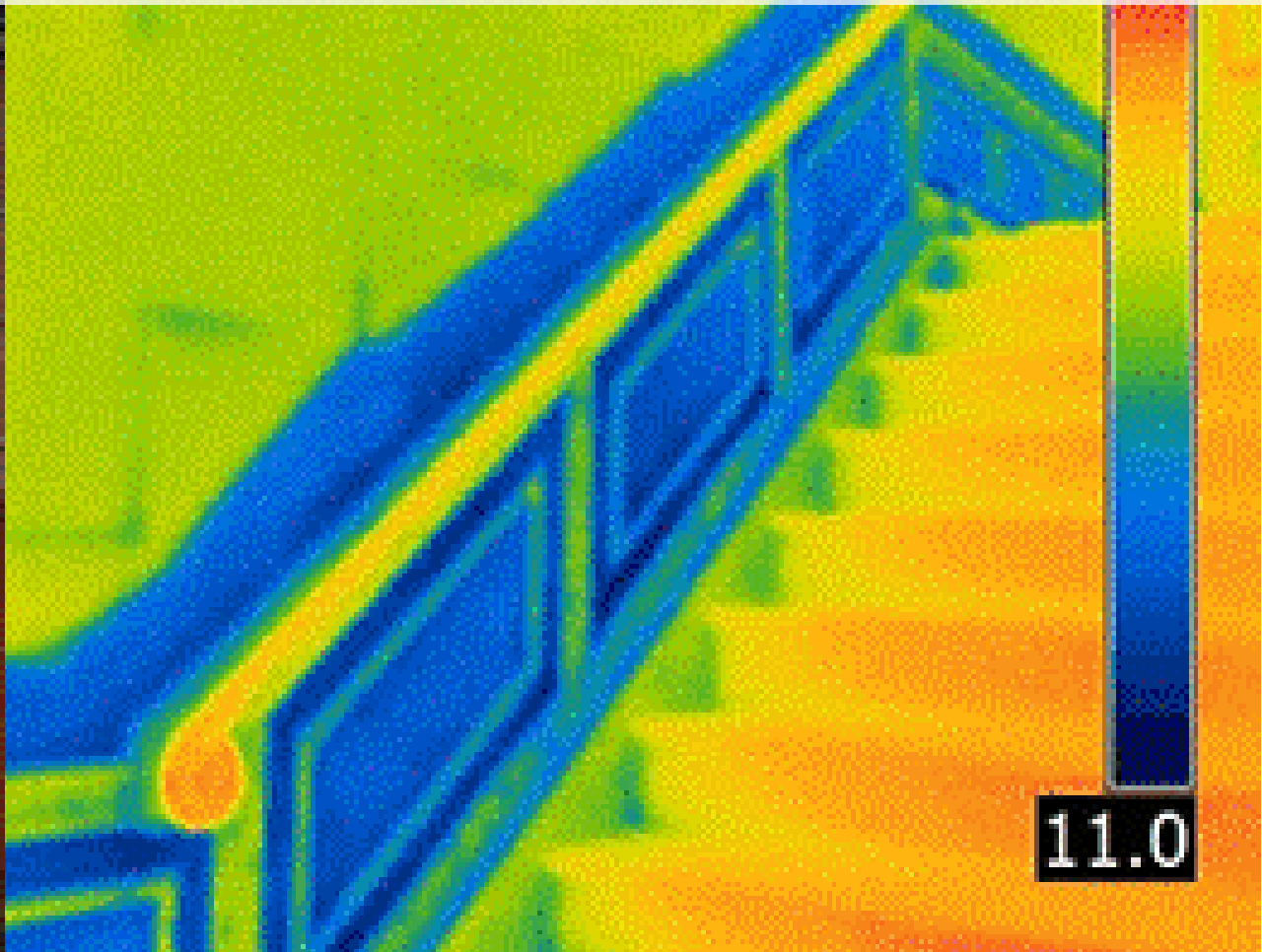
Demonstratieset verduurzaming monumenten

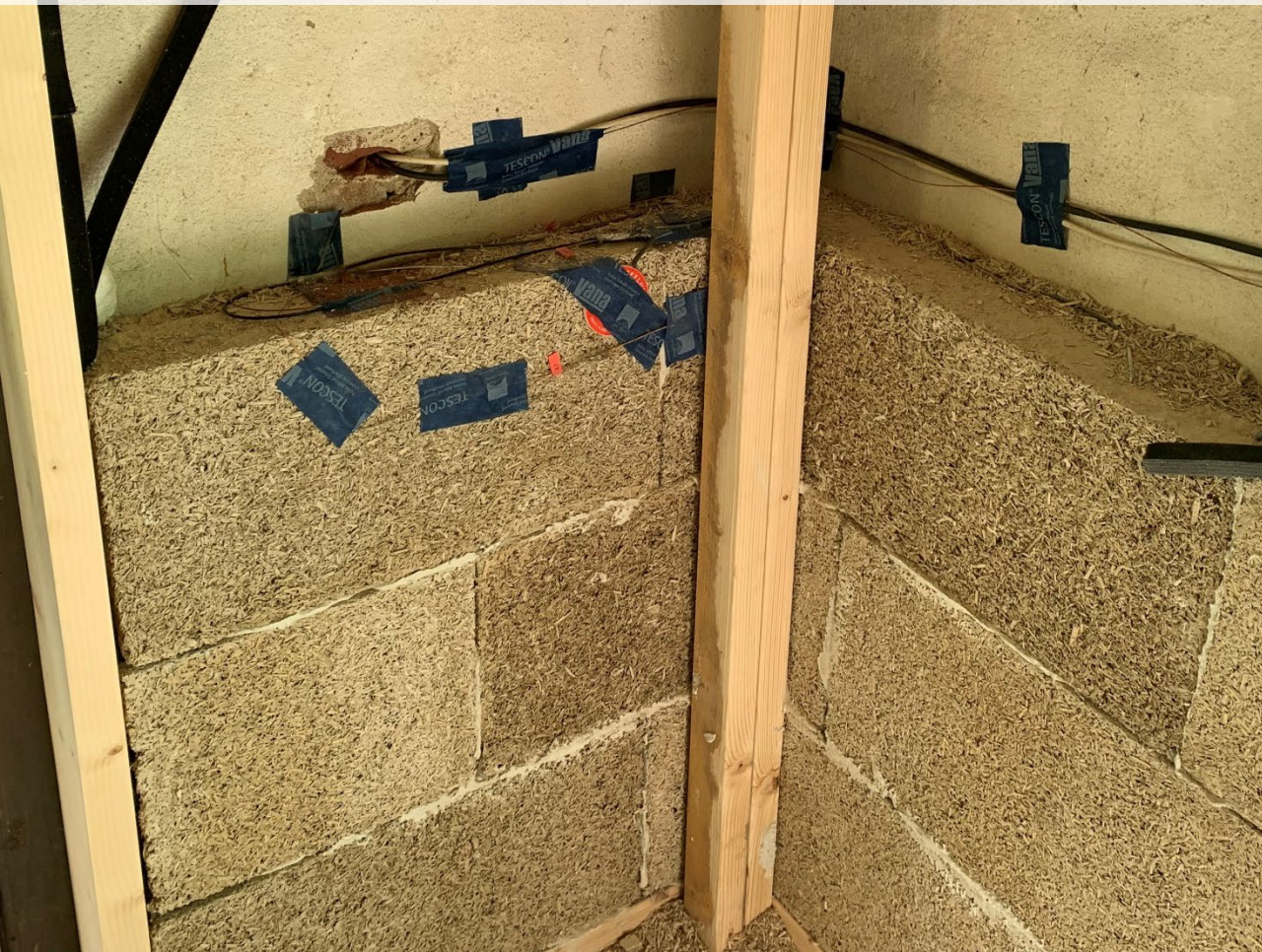
23.0 °C

Technisch onderzoek

Onderzoek brengt meer kennis

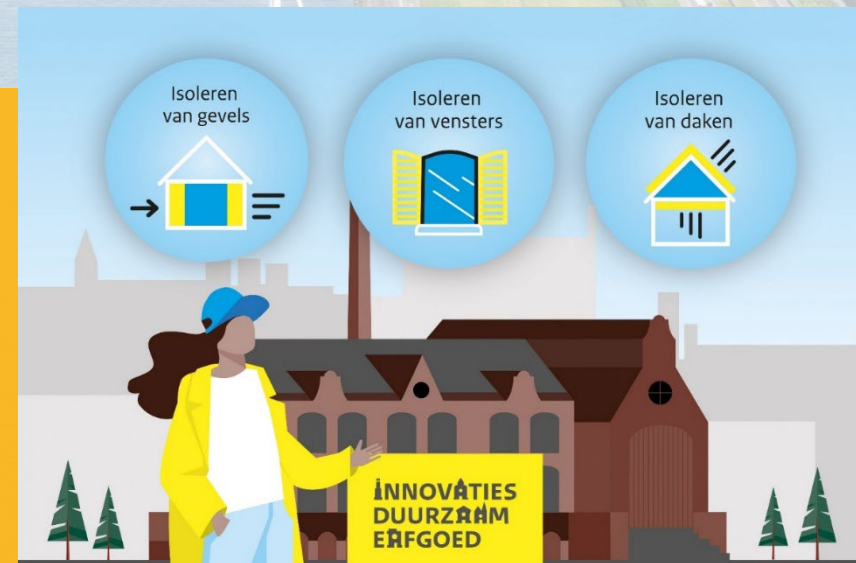
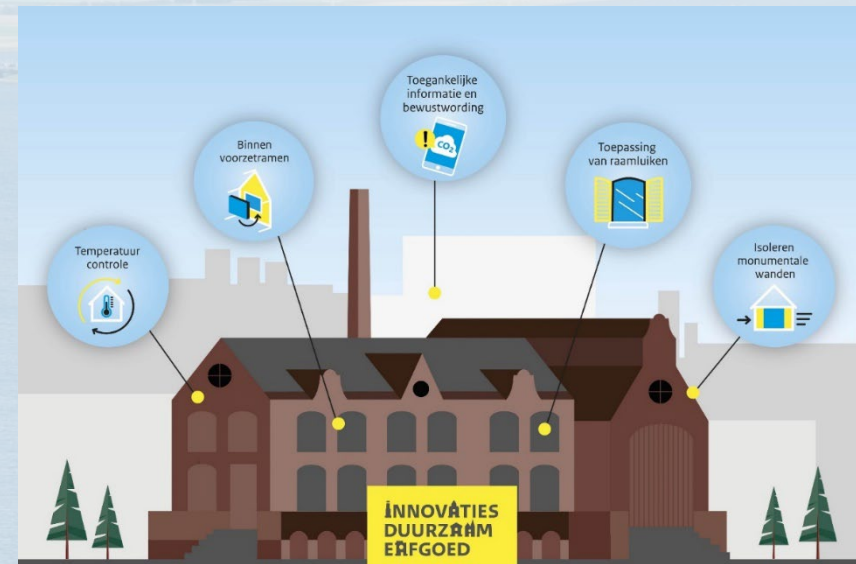
SBIR-regelingen via RVO

8x €25.000
voor haalbaar-
heids onderzoek

4x €150.000
voor uitwerking
prototype

Welke stappen neem je eerst?

1

Inventarisatie

- huidig verbruik
- monumentale waarden

2

Basis- maatregelen

- kierdichting
- cv inregelen

3

Integraal plan

- stem maatregelen op elkaar af

4

Isolatie

- dak, gevel en vloer
- vensters

5

Installatie

- warmtepomp
- zonnepanelen

Bespaartips o.a.

Verwarm alleen ruimtes die gebruikt worden (bespaart tot 30%)

Herstel
timmerwerk
ramen en
plaats indien
nodig
tochtwering

Inregelen
verwarmings-
radiatoren

Besparing:

5 - 30%

Thermostaat
1 graden
lager

Besparing:

tot 7,5%

Raamisolatie o.a.

Hoe maak je een keuze?

CASUS

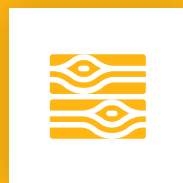

MIDDELWEG, LEIDEN

5 appartementen worden verwarmd met warmtewisselaar

Lastig om isolatieglas te plaatsen

Door frezen zou er te weinig hout over om raam stevig te houden

Vacuümglas te hoge kosten

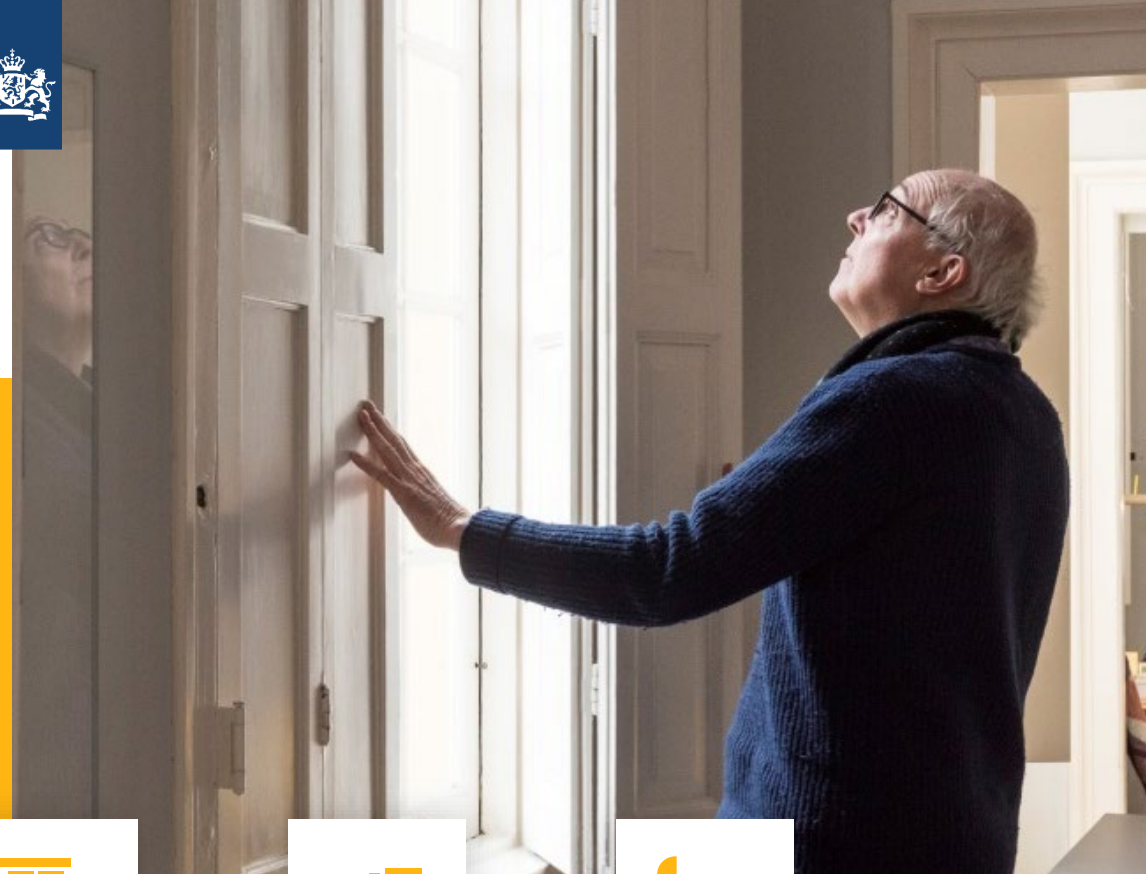
Achterzetraam niet wenselijk

Goede kierdichting toegepast en binnenluiken in gebruik

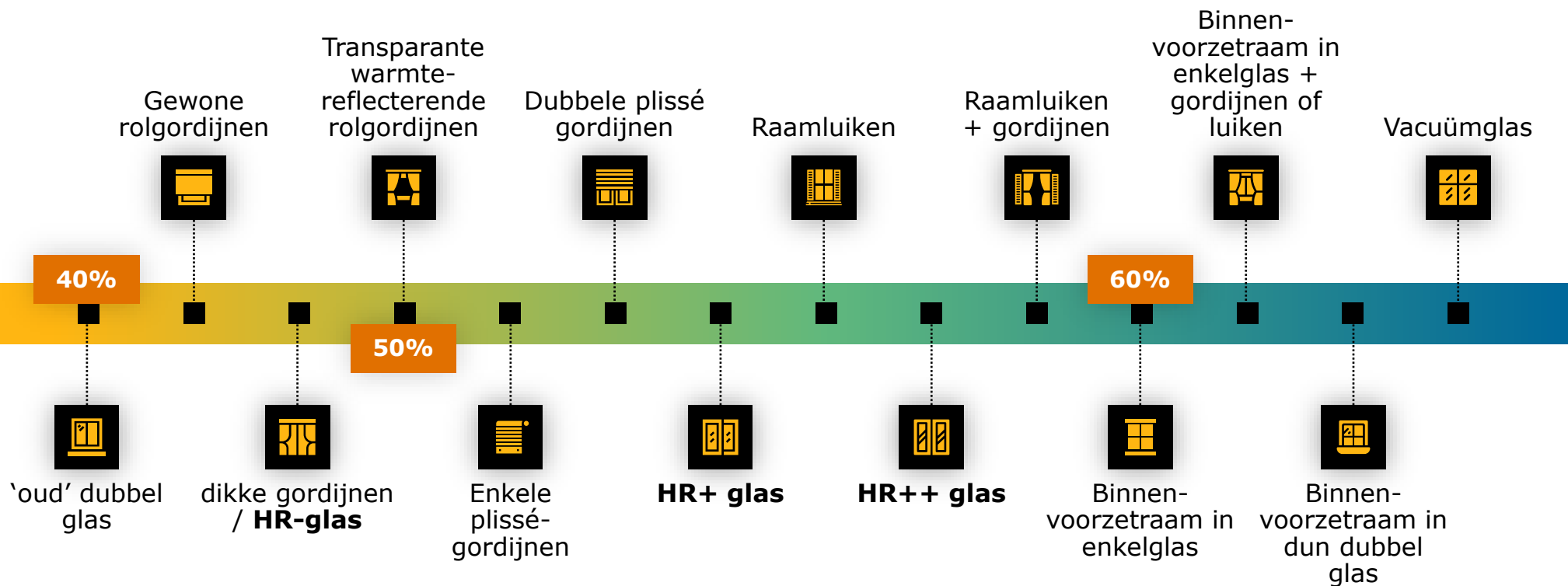
Integraal plan raamisolatie

Raamisolatie

We vergelijken de mogelijkheden met elkaar

Basis-
maatregelen

Isolatie

Warmte
opwekken

Elektriciteit
opwekken

Financieringsmogelijkheden

Regelingen

**Investerings-
subsidie
Duurzame
Energie
(ISDE)**

**Subsidie
Energie-
besparing
Eigen Huis
(SEEH)**

**Regeling
Verlaagd
Tarief
(Postcode
roosregeling)**

**Arbeid
aanbrengen
isolatie**

**Energie-
bespaar-
lening
(Nationaal
Energiefonds)**

**Zon
energie**

**Restauratie-
fonds
duurzame
monumenten
lening**

**Meer
informatie**

RVO

**Meer
informatie**

RVO

**Meer
informatie**

hieropgewekt.nl

**Meer
informatie**

Nationaal
energiefonds

**Meer
informatie**

RVO

**Meer
informatie**

Nationaal
Restauratie-
fonds

Rol van de gemeente

1

Faciliteren en stimuleren

2

Beleidsinstrumenten

- Financieel
- Communicatie
- Stimulerend/faciliterend
- Juridisch

3

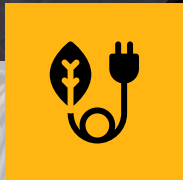

Vergunning verlening

4

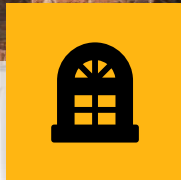
Toezicht en handhaving

Monumenten moeten energiezuiniger (CO2-reductie)

Met oog vóór en behoud ván cultuurhistorische waarden

Elk monument is uniek met specifieke kenmerken

Grote hoeveelheid variabelen maakt besparen complex

Maatwerkadvies is ons devies

VOOR MEER INFORMATIE:

cultureelerfgoed.nl

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Wat heeft u het meest aangesproken?

Bedankt voor uw aandacht

www.cultureelerfgoed.nl

H.de.Witte@cultureelerfgoed.nl

06-158.79.342